

לע"נ א"מ רבקה רחל בת אהרן ע"ה

שכבר התחייב לשלם משום שורף, הרי הוא גם גורם. ומאידך אם ה70 הי' תשלומין עבור החוב איך אפשר לשלם עוד. ונראה דבאמת אינו חייב להשלים אבל חייב לשלם מאה ועי"ז יפקע ממילא התשלומים של ה70. וכמו שאם הלווה הי' משלם יפקע התשלומים הראשונים. ויתכן נ"מ בהבנה זו. דלכאורה עד כמה שנידון שהתשלומים הראשונים פקעו, התשלומין הי' באמת פקדון וא"כ אם יקבל תשלומין על החיוב לצאת ידי שמים יצטרך להחזיר ההפך שקיבל עבור תשלומי הגרמי אם זה עדיין בעין. ולכאורה יהי' תלוי בהחלטת המלוה אם לקבל התשלומים כמו בגזל מחבירו ובא א' והזיק דרצה מזה גובה רמ"ג, אם נתייקר קודם ההיזק אין המזיק והגנב יכולים לעשות קנוניא שהגנב ישלם בע"כ. וצ"ע היטב בכ"ז.

והנה באופן הראשון של הגרלה שציירנו, הוה ממש כשורף שטרו של חברו וא"כ בודאי חייב לשלם כל דמי הזכ"י מדין גרמי, ובציור השני בודאי יהי' חייב לכה"פ מדין גרמי, ויתכן דיהי' בזה מזיק ממש ולא רק גרמי. וע' בשו"ת ר' משולם איגרא סימן טז שכל דבר שאם נאבד אף אם הלוח מאמינו נחשב גופו ממון. ולדבריו בודאי חייב לשלם ולא רק מדינא דגרמי. וכ"ז פשוט, ובעיקר צריך לדון על מי ששורפו לפני פרסום התוצאות.

ד(ולפ"ר אין שאלה. דבודאי כמה שמשלמים על כרטיס לוטו זה שויו, שהשומא הרי כולל בתוכו הסיכויים והסיכונים, אבל נראה שאי"ז פשוט כלל ועיקר.

מקודם צריך להקדים שבודאי אין להוכיח באופן חד משמעי דמדמשלמים עליו כך וכך, זהו שויותו עפ"י דין תורה. דהרי שיטת רוב ראשונים דבזרק כלי מראש הגג למאן דלא אזל בתר מעיקרא. שוה כל מחירו המלא, אף דלא ישלמו על זה, משום שהשוק לוקח בחשבון עתידות, וקביעת מחיר על פי תורה אינו לוקחו בחשבון.

ונראה דכן הוא להיפך. והיינו כשיש כלי בתוך קופסא סגורה, והכלי שוה מנה, ונפל הקופסא באופן שיש חשש מחצה על מחצה שנשבר הכלי. וקופסא הזו כמו שהוא סגור אפשר למכור בשוק ההימורים בעשרים זוז. צריך לברר מה דין מי ששורף כל הקופסא. האם צריך לשלם עשרים זוז או יכול לטעון הממע"ה, שאם זה שבור באמת לא הי' שוה כלום. ונראה שיכול לטעון הממע"ה, דמה שאפשר להוציא כסף מאנשים על ספק בשביל דבר שאינו שוה, באמת אינו משווהו לממון. ולהיפך כלפי שמיא אם באמת זה לא נשבר צריך לשלם מנה.

יש לברר הדין במי ששרף כרטיס הגרלה של חברו שנמכרת בעשר שקל, והזוכה יכול לזכות באלף שקל, ושרפו חברו, כמה משלם, והאם יש הבדל מתי שרפו.

א(והנה בראשונה צריך לברר הדין במי ששרף הכרטיס שזוכה אחרי שכבר פירסמו התוצאות. והנה לכאורה יש ב' אופנים למכור כרטיסים 1- דהזכות היא בעצם להקונה, ואם הקונה יוכיח שנשרף כרטיסו עדיין יקבל הפרס, 2- שהזכות מונח בהכרטיס, ואם נאבד נאבד. וכך הוא לכא' בכרטיסים שנתנו להעברה.

והנה בשורף שטרו של חברו ק"ל כמאן דדאין דינא דגרמי ומשלם שווי של החוב עכשיו. ויש דין אחר במוכר שטר חוב של חברו וחזר ומחלו, גם דה הוי גרמי. ולכאורה יש הבדל ביניהם. דבשורף הרי עדיין נשאר חייב, והגרמי הוא הא דגורם שלא ישלם לו. ובמחלו, הגרמי הוא עצם מחילת החוב וכבר דנו בזה למה נחשב גרמי ולא מזיק ממש. וכמדומני שמבארים על פי הלמודות של מכירת שטרות, והיינו מאותו סיבה שהוא עדיין יכול למחול ע"כ אין דנים אותו למזיק ממש. והנה השומא בזו הוא כמה שוה החוב למכור בשוק בשעת מחילה או בשעת שריפה. והיינו אם הוא גברא אלימא דספק אם הוא ב"כ ישלם, משלם פחות. וכן אם זמן הפרעון הוא אחר הרבה זמן.

ב(והנה למ"ד דלא דאין דינא דגרמי חייב לשלם בדיני שמים. ונראה שגדר אחר יש להך תשלומים והיינו דגרמי הוא על היזק החוב עכשיו והגרמי הוא מה שגרם שלא יקבל מעותיו בזמן פרעון. ונראה דבחוב תו"ז הגרמי צריך לשלם עכשיו והגרמא כשהגיע זמנו. וממילא בנוגע החיוב לצאת ידי שמים מצד גרמא השומא הוא בשעת פרעון. והיינו בשורף שטר של מנה של גברא אלימא דמבואר שמלם רק 70 משום שהוי גברא אלימא והחוב שוה פחות, ועד זמן הפרעון מת והניח בן צדיק דבודאי הי' משלם, הדין גרמא מחייב 100. ולחדד הך נקודה, הרי לכאורה גם מטמין שטר יהי' חייב בדיני שמים כמו כובש עדות, וא"כ לכאורה כל שורף שטר חייב בדיני שמים מצד הדין כובש עדות. והנה אם נבא לדון במי שכבש עדות הלוואה תוך זמנו וע"י זה גרם שכשהגיע הזמן לא שילם הלווה, האם השומא הוא כשעת הכבישה או כשעה שהי' צריך לפרוע, נראה פשוט שזה כשעת הפרעון, ודו"ק. וא"כ צריך לברר מה הדין כששילם 70 שזה הי' שומת החוב בשעת השריפה ואח"כ הגיע זמן פרעון והלווה כבר אינו גברא אלימא ויש לו כסף והשורף רוצה לצאת ידי שמים האם צריך להוסיף 30. והנה מצד א' למה יגרע דינו משום

יודעים שיש בו הויטמין ה' שוה 30 שקל, אז עכשיו שאין לברר ממילא המחיר יהי' 10. וכמדומני פשוט ששורף אגס ישלם 10 ולא יכול לטעון שמא זה ה' אגס בלי הויטמין, דהיום זה מחירו של אגס.

אבל אם ביררו שתפוח צהוב יש בו הויטמין, ותפוח ירוק אין בו, וסחטו ב' תפוחים, א' ירוק וא' צהוב, וכשמסתכלים על המיץ אין לברר איזה הוא. והנה אם יש לפניו שתי כוסות א' מתפוח ירוק וא' מתפוח צהוב ונתערבו, בודאי גם על כ"א מהם ישלמו אנשים 10 שקל מאותו סיבה. אבל נראה פשוט שמי שישתה אחד לא ישלם 10, דיכול לטעון זה ה' מיץ תפוח ירוק, ומה שאנשים ישלמו בשביל שהם חושבים שאולי זה צהוב אינו מעלה מחירו. ציירתי בציור שבאמת היה שתיים, להמחיש בבירורות שזה "ספק מה הוא" ולא חפצא שיש בו ספיקות, אבל פשוט שגם כשעשו המיץ לא עיינו איזה תפוח היה, גם ייפטר שאין חפצא של "מיץ תפוח שאינו מבורר" ופשוט.

והנה אם בא לברר ההבדל בין ציורו של הנתיבות למחיר של אגס, ה' נראה שזה תלוי אם יש אופן בכלל לגלות הספק. והיינו דמכיון שיש מציאות שמכירים טריפה, יש חפצא של טריפה, וממילא דנים יש מחיר לטריפה, ומה שמשלמים יותר כשלא יודעים, הוה כטעות. משא"כ דבר שאינו שייך להגלות ע"כ זה החפצא. והנה הנתיבות נקט כן לגריעותא, אבל לכאורה מסברא כן הוא להיפך. והיינו אם מחיר בהמה הוא 1000 הרי זה לוקח בחשבון הסיכון שיש טריפה, ואם ה' יודע שזה טריפה ה' משלם רק 500 אבל מאידך אם ה' יודע שזה בריא, ה' משלם 1500. ונראה שאם הרג בהמת חבירו ובדקוהו ונמצא שלם בכל האברים, המזיק ישלם 1500.

ולפי המציאות של זמנינו אפשר להמחיש הדברים היטיב. אם ננקוט שבתנאי זמנינו שאינם חורשים בשוורים, פרה שוה יותר משור משום שיש חלב ומולידה עוד פרות, א"כ נומר שפרה מעוברת, אם היו יודעים שהיא מעוברת זכר ישלמו 1000 ומעוברת נקיבה ישלמו 2000. ומכיון שבת חולים לא מרשים להכניס בהמות למכון אולטרסאונד, משלמים 1500, אבל יש אנשים עם "פרוטקציה" שמכניסים הפרות בלילה ומקבלים בדיקת אולטרסאונד. לכאורה מתקבל על הדעת שאין מחיר פרה "שאינו בו פרוטקציה" 1500, אלא ספק אם שוה 1000 או 2000.

ונראה שגם האחרונים שלא תירצו כהתיבות יסכימו לדברינו בכלי שקיבל מכה ומשאירים את זה סגור וכן בכוס מיץ תפוח שהתערב. ולא חילקו אלא בבהמה שיש חפצא כזו של בהמה בחיי' שהיא ספק טריפה.

וזה"ל הטור סימן רז שאלה לא"א הרא"ש ז"ל ראובן היה לו פרה והיה ירא לשוחטה שמא תמצא טריפה א"ל שמעון שחוט אותה ואם תמצא טריפה אתן לך בשביל בשרה כך וכך ואם תמצא כשרה תן לי כך וכך... יראה לי שמקח זה נעשה בלא קנין כי לא היה כאן אלא דברים בעלמא ויכול שמעון לחזור בו והק' אחרונים למה אינו חייב מדין ערב כיון שהוציא הוצאות על פיו. ובדרישה כתב וזה"ל הפרה באמת לא ה' שוה יותר ממה שקיבל עבורה אלא שהיה רוצה למוכרה לאחרים על הספק עכ"ל וכן ובנתיבות כתב ולפענ"ד לא קשה מידי, דבסימן רל"ב סעיף כ"ג מבואר במוכר שור לשחיטה ונמצא נגחן הרבה חילוקי דינים בין מכרו לשחיטה או לרדיא, ובמוכר שור ושחטו ונמצא טריפה והוגלד פי המכה [שם סעיף י"א], פסק בסתם דהוי מום והמקח חוזר, ... דאפילו במכר סתם ונמצאה טרפה הוי מקח טעות ולפ"ז נראה דה"ה בהורג בהמתו של חבירו ונמצא טריפה אינו משלם לו אלא דמי טריפה, ואינו יכול לטעון הייתי מוכרו לחרישה, דמ"מ נתגלה הדבר שלא היה שוה רק שהיה יכול להונות לאחר, ומזיק א"צ לשלם רק כפי מה ששוה באמת ולא כפי מה שיכול להונות, דהא אם הזיק כסף סיגים, אף שהיה יכול להונות נכרים ולמוכרו בחזקת כסף, א"צ לשלם רק מה ששוה באמת. והנה בודאי מסתבר שגם הנתיבות מודה שהי' היכ"ת למוכרו בזול שיקח הלוקח הסיכון (וכמו המציאות בזמנינו) דאל"כ מה חשב המוכר לעשות הלא ולמה הח' ירא הלא ב"כ לא הרויח יותר נזה. וע' במילואי משפט בהשמטות וזה"ל במשפט שלום הק' מהבואר בסי' רכט שהבואר צרור מתון גרונו של חבירו חייב משום מזיק, כיון שהניזק ה' יכול למוכרו מעורב עם התבואה שלו וגם בנידו"ד בעל הבהמה ה' יכול למכור אותה בזול ולהתנות בפירוש שאפילו אם היא טריפה יחול המכר וממילא אין כאן אונאה .. לתרך דעת רבינו שבעפר המעורב בתבואה העפר עצמו הפך לשוה כסף כיון שמותר למוהכרו מעורב בתבואה... (ע' ברבינו רכט שהאריך בזה) משא"כ בבהמה שהיא טריפה ולפי היותר בודאי אינו שוה יותר מערך הטריפה רק ע"י שהי' מתנה בצורה מסוימת ה' מקבל יותר...

עכ"פ בודאי מסתבר כמש"כ שם שהי' מחיר לבהמות שיקח הלוקח הסיכון ואעפ"כ מכיון שבחפצא זה טעות אינו נחשב למחיר החפץ.

(ה) אבל נראה שגם הנתיבות מודה שיש חפצא "כזו" שספק מה טיבו, ובזה נקבע המחיר ע"י הסיכויים. ולהמחיש הדברים אם הרופאים גילו שחמישים אחוזים מאגסים יש בתוכם ויטמין מיוחד שמועיל מאד לבריאות אבל אין אופן לבדוק איזה אגס מכיל הויטמין. ואם המחיר לאגס בלי הויטמין הוא שקל ואגס כזו שהיו

ובאמת לא צריך לצייר ציור רחוק. דהרי דירה עם רשיון להרחבה שווה יותר מדירה שא"א להרחיב. וזה ברור שכראש העיר מבטיח לתת רשיון לבגין מסויים מחירו יעלה (אם יצויר ראש העיר שאנשים מאמינים לו) ולכאורה חידוש לומר שזה אחרת מזזריקת חץ וגם חידוש לומר שזה תלוי כמה קבוע השוק הוא לדירות עם הבטחות.

ט) והנה מש"כ להוכיח דבריו מכרטיס הגרלה, לכאורה ערבך ערבא צריך. דמהיכ"ת שהנתיבות לא יפטור בכרטיס הגרלה. ואף שנשמע מוזר, הלא זה אותו מוזרות בספק טריפה. וכמו שביארנו, זה אותו מוזרות בכלי שזרק עליו חץ (ולכמה אחרונים הרמב"ן כבר תמה בזה). אמנם נראה שיש לדון בזה וכמו שיתבאר.

כל מה שביררנו עד עכשיו ה' בספק שעבר שלא נתגלה, כמו טריפה. וממילא נראה לענ"ד שבציור שעושים ההגרלה בלילה ומפרסמים התוצאות ביום וממילא המסחר ממשיך עד הבוקר בלי שינוי, אף שישלמו אותו מחיר בשוק נראה פשוט שפטור וכמש"כ הנתיבות בטרפה. ולדבריו הגרמ"מ גם בזה ישלם המחיר שקבע השוק ע"י חישוב הסיכויים. וצריך לברר הדין בספק עתידי. ולכאורה בזה פשוט שהמחיר ההלכתי לוקח בחשבון הסיכויים. ומי ששבר רגל בהמה ומיד אח"כ קיבלה הבהמה דלקת ריאתית ומתה, אינו משלם ההיזק לפי המחיר של בהמה שיודעים בו שיחלה מחר, אלא ההיזק בבהמה בריאה. וא"כ צריך לדון בחיוב ממון שתלוי במאורע עתידי האין לדון.

י) והנה מקודם נדון במוכר חפץ. ולפי דברינו נראה דמי שמקנה לחברו שדה בת 100 דולר בתנאי שלעבר (שירדו גשמים לפני 5 דקות בחו"ל), ועד שמבררים אפשר למכור זכותו ב50 דולר, ושרף אחר השטר, פשוט שלא ישלם 50 אלא יברר אם נתקיים התנאי, ולפי קיום התנאי או י"פטר או ישלם 100. וצריך לברר מה הדין בתנאי להבא. והנה למ"ד ע"מ לאו כמעכשיו דמי בודאי לא שייך דין מזיק דהא אינו שלו, אבל צריך לברר במעכשיו. ולכאור' נראה דתנאי דמעכשיו הוא נמי כתנאי שלעבר, דהא עם קיום התנאי אגליא מילתא דזה ה' המציאות כל הזמן. וממילא אם לא יתקיים התנאי לא ישלם כלום. והיינו שההבדל בין טריפה שיש בו כבר אלא שאין ידוע, למחלה שיתחדש בה, אינו משום שזה תלוי בהעבר וזה בהעתיד, אלא שהטריפות הוא בעצם מצב בהחפץ עכשיו ולכן גם תנאי אפשר לדון כן.

יא) והנה כ"ז בהקנאה ומה הדין בשעבוד. והנה במי שרוצה לחייב עצמו מנה אם ירדו גשמים יש שתי אופנים לעשות. דיכול להתחייב עצמו על מנת שירדו גשמים. וגם

ז) וראיתי בחוברת הישר והטוב ח"ט דברי הגאון רמ"מ שפרן שליט"א וז"ל. אולם בעיקר דברי הנתיבות נראה ברור שבזמנינו שהשתנו דרכי המסחר גם הדין בהתאם, שמדברי הנתיבה נראה שדן מוכר שמכר את בהמתו בדמי שוויה ואח"כ התברר שהיתה טריפה כמכרו ביותר משוויה שאין מחירה האמיתי אלא כדמי טריפה ולכן המזיק בהמת חבירו אם נמצאת אח"כ טריפה אינו חייב יותר מדמי טריפה שזה מחירה ומה שהיה יכול למוכרה בחייה כל זמן שלא נודע שהיא טריפה ביותר דן הנתיבה"מ כאילו היה מצליח להונות אחרים אולם נראה שכל זה היה בזמנם שכפי הנראה לא היה קיים לזה שוק מיוחד בין הסוחרים. אמנם בזמנינו שקים שוק מיוחד של בהמות שמצבם הפנימי אינו ידוע אם הם כשירות או טריפות ומחירם נקבע מראש כפי הסטטיסטיקה כמה אחוזים מתוכם ימצאו כשירות או לחילופין טריפות נמצא שירד הקונה לכתחילה על דעת כן שיתכן שיימצאו כולם טריפות שזה דרך המסחר שהי' אינו לוקחם במחיר שכולם כשירות אלא משלם פחות ומקווה שיימצאו רוב כשירות ובודאי לקח בחשבון גם שיהיו רובם טריפות א"כ נראה שבהמה זו המחיר שנקבע לה בחייה הוא מחירה האמיתי אף אם יתברר בסוף שהיתה טריפה, שכיון שהתקבל בין הסוחרים שוק זה ונקבע אצל כולם שזה מחירה נידון השער כשוויה ומחירה האמיתי והמזיקה חייב לשלם כל שוויה דומה הדבר כרטיס הגרלה לפני תאריך ההגרלה שחייב לשלם לו כמה ששוה כרטיס זה אף שבעוד ימים ספורים יתברר למפרע שלא היה כרטיס זה שווה כלום שכיון שקים שוק של כרטיסי הגרלה שמחירם נקבע בין הסוחרים נהפך המחיר לשוויו האמיתי.

ח) והיינו דהוא נקט דהקובע למה שהערנו באות ה שיש ע"כ דברים שנקבעו כמחיר החפצא, תלוי אם יש בזה שוק. דאם יש בזה שוק ע"כ זה מחירו. ולענ"ד נראה לדון בדבריו. והנה בודאי הדברים נשמעים רחוקים שבזמן הנתיבות לא ה' שוק שלקח בחשבון סיכויי הטריפות. ומצד מה שטען מסברא, הנה כבר הבאנו דברי הראשונים דלמ"ד דהולכים בתר תבר מנא (וכן בזריקת חץ לכו"ע) שאין ההיזק העתידי משפיע על מחירה ההלכתי. ונראה פשוט שגם בזריקה שישביח הכלי [חתיכת עץ ששוה פחות מפני שהוא גדול מדי, וזרקו מראש הגג וכשישבר יהי' שווה יותר] והזיקו, אינו משלם השבח. וא"כ נחזי אנן אם ה' מציאות כזאת שהי' סדרת קבלת חיסונים שמקבלים בהמות בבית החולים הווטרנרי שהי' מחזק אותם ומחסן אותם בשביל הרבה מחלות. והנה פרה רגילה עולה 1000 ופרה אחרי החיסונים עולה 10,000 והנה מכיון שזה טיפול ממושך יש שוק לבהמות שכבר נתקבלו אצל הבית חולים בשביל הטיפול, ומחירם הוא 7000. וצריך לברר מה הדין במי שהורג בהמה כזו שהתקבל לטיפולים אבל עדיין לא קיבל אותם. ולכאורה אינו אחרת מנזק עליו חץ, וקשה לומר שכל דברי הסוגיא היא רק בשביל שאינו מצוי לא קבעו לו שוק. וא"כ נראה שגם בהמה שמשלמים יותר בשביל שלא מכירים שהוא טריפה הכי הוא.

וליטול דמים בעדו וראי' מפרק החובל ... וזר הוא אצלי דמשום דא"י ליקח דמים בעדו יפטר דמ"מ אזקי' מה ששוא אצלו ועתה יוכרח ליקח לו דרך וליתן דמים ומהחובל אין ראי' דהתם אם מתה בחיי בעלה נתברר למפרע דכתובתה אינו שוה כלום וזה שלקחה בטוה"נ נתן מעותיו חנם רק כיון דמצוי לוקחין על ספק להפסיד או לריוח יכולה האשה למכור כתובתה וליטול דמים ע"כ אף שתמות בחיי בעלה מ"מ דמי טוה"נ נשאר אצלה דלוקח הכניס עצמו לספק זה וע"כ ליכא ספק אצל האשה וודאי זממו להפסידה מה שהיתה יכולה ליקח בטוה"נ א"כ תינח כשתמכור יהיו הדמים שלה אבל אם יטלון בעלה אינה יכולה ליקח דמים רק תאמר ששוא אצלה כמו אצל הלוקח הא כשתמות בחיי בעלה סוף סוף נתברר דלא היתה שוה כלום ועיין דרישה לעיל סימן רז סכ"ד. עכ"ל. וע' בספר קה"י ב"ק סימן ל"ט וז"ל וההיא דב"ק דפ"ט י"ל דהתם הרי הזכות אינו אלא ספק שמא יגיע לו מזה ממון ולהצד שלא יבוא לידי גוביינא אינו ממון כלל והו"ל כמזיק ספק ממונא דהמע"ה רק שאילו היה אפשר במכירה אז אפי' להצד שלא יבוא לידי גוביינא היה נחשב ממון מצד אפשרות של מכירת זכות הספק אבל בדבר שהניזק יכול להשתמש וליהנות מעצם הדבר שפיר י"ל דאפילו כשאינו במכירה ממונא הוא וחייב המזיק לשלם ודו"ק וקצרתי. עכ"ל. ולכאור' שניהם לדבר אחד נתכוונו. והיינו דהנתיבות הוציא מהך גמ' שכל חפץ שאינו ניתן למכור אין לדונו כשוה כסף לבעליו. ולא חילק בין שעבוד כתובה לשאר חפצים. והאחרונים נחלקו עליו וטענו שחלוק שעבוד כתובה משאר ממון, ששעבוד כתובה הוא בעצם ממון מסופק ואין לשלם על ממון כזה דאין לדון עם השויות של שעבוד על מצב מסופק כשויות ודאית על המצב הזה, ולכך בזה צריך לדון אם יש למוכרו ולקבל דמים.

(יד) והנה צ"ב בכתובה אם נתברר בסוף שכן היתה מקבלת כתובה האם העדים ישלמו וכמה. דלכאורה מלשונם משמע דרק מספק אין משלמים וא"כ כשיתברר שאמנם הי' הפסד יצטרך לשלם. אבל צ"ב כמה ולכאורה כמו שאינו משלם על הצד שלא תגבה בסוף, אם כן על הצד שתגבה ישלם הכל אבל צ"ב דסו"ס החוב אינו אלא שויות ספק ולכאורה לא ישלם אלא כמה שוה למכור, וצ"ע.

(טו) וצריך לברר אם ננקוט כדברי הערך ש"י בכתובה, האם ע"כ נחלוק על דברי הנתיבות בטריפה, והיינו דהנתיבות דן כתובה כחפצא של ממון ודאי [ולכך הוכיח דגם ממון ודאי צריך להיות ראוי למכירה] אבל אם נחלוק עליו ונומר דבממון גמור ל"צ ראוי למכירה, וכתובה אינו נחשב כממון ולכך תלוי במכירה, א"כ חזינן דבדבר באינו ממון

יכול לחייב עצמו חיוב, שלא על תנאי, שעד כמה שירדו גשמים ישלם מנה. ונראה דאם נבא לדון השויות של הך שעבוד, חלוקים הם. דבשעבוד על תנאי אם למעשה לא נתקיים התנאי לא הי' לו שום חפץ, ואם נתקיים השעבוד כבר שוה מנה. אבל במשעבד עצמו "שעבוד כזו" יש חפצא כזו ששויותו באמת תלוי כמה שוה לבעלים בשעבוד עם סיכונים כאלו.

וזה הביאור בהא דמבואר דעדים זוממין שהעידו שאין לו כתובה שמין הטובת הנאה. דכתובה "שוה" הטובת הנאה שלו, דכתובה אינו חיוב על תנאי אלא שזה החפצא של החיוב אם ימות או יגרשנה שישלם. ולדברינו נראה דבציור של בעל, שבשעת נישואיו, בנוסף לחיוב כתובה, הקנה לאשה שדה ששוה מאתים מעכשיו אם ימות או יגרשנה (ושייר לעצמו פירות עד אז) ובאו עדים זוממים שגירשה דשמין וכדברי הגמ', דהמאתים זוז של הכתובה יושם לפי השומא שביארו הראשונים שם בסוגיא. והמאתים של השדה יצטרכו לחכות לראות אם חייבים 200 או 0.

(יב) ולפ"ז במי שקנה כרטיס לוטו ושרפו אחר נראה דחלוק מתי שרפתו. דלכאור' נראה שהלמדות של כרטיס לוטו אינו התחייבות על תנאי אלא התחייבות גמורה שעד כמה שיעלה מספרו ישלמו לו. ואם כן אם שרפו לפני שעשו את ההגרלה ישלם מחיר הכרטיס דזה מחיר "שעבוד כזו". ואחרי שכבר נתברר בעצם המספר הזוכה אלא שלא נתפרסם, וממילא המחיר בשוק של הכרטיסים הוא אותו מחיר, ישלם לפי השויות של אחרי בירור האמת האם זכה.

(יג) אבל אף שהדברים נראים מסתברים צריך להוסיף בזה. דז"ל בנתיבות סימן קמ"ח ס"ק א' דנראה דדבר שאינו שוה בעצמו למכור וליקח דמים בעדו רק ששוה לאיש ההוא, אין המזיק חייב לשלם. כדמוכח בב"ק פרק החובל [פ"ט ע"א] דאמר טובת הנאה דאשה, דאי דבעל לימרו לה מאי אפסדינך, אי הוית מזבנת לה [לטובת הנאה] בעל הוה שקיל מינך וכו'. ולכאורה קשה, דמה בכך שאינה יכולה למוכרה משום שהבעל יקח הדמים ממנה, מ"מ האשה יכולה לומר כמו ששוה הספק טובת הנאה אצל מי שרוצה ללוקחה כמו כן שוה הספק אצלי והרי הזקתני הספק הזה. אלא ודאי המזיק דבר שאי אפשר ליקח דמים בעדו פטור עכ"ל. והנה על ראיתו מכתובה דנו האחרונים וע' בדברי אא"ז בערך שי שפ"ו וז"ל הנתיבות סימן קמ"ח סק"א כתב בראובן שקנה משמעון דרך לילך דרך שדהו וא"י למכור לאחר ומכר שמעון שדהו לארבעה אנשים דכ"א יכול לדחות לראובן דרכך לאו גבאי פטור שמעון מדד"ג כיון שאינו שוה רק לראובן ואינו ראוי למכור

הפתקות אם צריך לקבל אחרים בשער הזול. מי מצי אמר ליה הרי שלך לפניך. אף על גב דלא בעיניהו מהדר ליה. מ"מ הא כולו חדא מילתא ניהו ושינוי אחד ערך אחד לכולן. ונראה דלא צריך לקבלם אלא כמו שהן שוין להמכר בשוק. ומשלים הפחת מה שהיו יקרין מתחלה.

והנה אמנם כתב לחייב במזיק כרטיס הגרלה אף דבסוף לא עלה מספריו אבל הוסיף כי יוכל לטעון אנא למזבן להו בעינא. ולכאורה דבריו מתאימים עם מה שהבאנו מהסוגיא בכתובה.

יח(ויש להביא כאן דברי הגרז"ן שליט"א שכתב בזה"ל ואע"פ שלכרטיסי הגרלה יש שוק מסוים שהרי יש רוכשים ומשלמים עבור כרטיסים אלו נראה שאין זה שוק המעניק לכרטיס שויות אמיתית שהרי סוחרים מומחים ומיושבים ומנוסים אינם משקיעים בכרטיסי הגרלה שהסיכוי לזכות ולהרוויח בהגרלות אלו הינו רחוק ביותר ואינו מצוי כלל ועכ"פ אינו עומד כלל ביחס של כמות הרוכשים מול המרוויחים וכמו"כ אצל הבנקים אין שטרות אלו מוגדרים ככסף או כשוה כסף וכמו"כ לא ניתן לפרוע על ידם חובות בעל כרחו של המלווה הן מצד הדין והן מצד מנהג המדינה נמצא שמלבד אנשים מועטים המוכנים להשקיע כמה שקלים על הדמיון והסיכוי הרחוק בהחלט שמא יתעשרו אין הרשויות והגורמים המוסמכים מכירים בהם כשתיות בעצם א"כ נראה ששוק כזה אינו מספיק כדי להעניק להם שויות ויתכן שהמזיק פטור.

והנה אף דהדברים מסתברים הלא לכאורה דברי היעב"ץ מכחישים ואלי המציאות היתה אחרת פעם. והנה מה שהוכיח מהא שאין לשלם חוב בזה, לא ברור לי שאפשר לשלם חוב עם טובת הנאה של כתובה, ע' רשב"א קידושין טז.

יח(והנה כ"ז דיברנו במזיק כשלא היו תוצאות ואח"ז נתגלה שהפסיד, וצריך לברר הדין אם נתברר שאמנם זכה. והנה לדברינו נראה דאחר ההגרלה לפני פירסום התוצאות בודאי יהי' חייב וזה שהי' מוכן למכור בפחות משום שלא ידע שזכה, כמו שאינו נותן לו שויות כשבאמת לא זכה, גם לא יגרע השויות כשזכה ולא ידע שזכה. ואם שרפו קודם ההגרלה ואח"כ זכה מדיני אדם אינו חייב להוסיף, ובנוגע לדיני שמים ע' מש"כ באות ב.

נחשב ממון ע"י האפשרות של מכירה, וא"כ גם טריפה כן, אבל נראה דאינו מוכרח. והיינו דאפשר לומר שיש ג' דרגות, דממון ממש נחשב לממון בעצם בלי קשר למה שיכול למוכרו, ואם משלמים ע"ז משום שלא יודעים האמת, אף שיכול למוכרו לא מהני, אבל בממון כזו שהוא ממון מצד הספק תלוי אם אפשר למוכרו. וכן לכאורה מוכרח, דהא הערך שי הביא כסמך לדבריו דברי הדרישה דלכך בשוחט בהמה ונמצאת טריפה אינו חייב משום שבאמת לא הי' שוה. ולכאורה תמוה דהא טריפה שפיר יכול למכור וע"כ כנ"ל דהערך שי מביא עצם היסוד דשווי בטעות אינו שווי, ולכך בטריפה שבאמת אינו שוה כלום לא מהני מה שאפשר למכור משא"כ בספק.

טז(ואם כן נראה דדין כרטיס לוטו לפני ההגרלה יהי' תלוי, דאם הוא ניתן להעברה שפיר חייב דמי הכרטיס, ואם אינו ניתן להעברה פטור, לפי התיבות דבכל ממון שאינו יכול למכור פטור ולפי הערך שי ממון דוגמת כתובה פטור. אבל לכא' יהי' נ"מ ביניהם אם המספר יזכה, דלפי התיבות יהי' פטור ולפי הערך שי יהי' חייב, וכמה חייב לפי העך שי יהי' תלוי במה שהסתפקנו באות ידך

יז) והנה בעצם הנידון לכאורה מצינו דברים מפורשים וז"ל שו"ת שאילת יעבץ חלק א סימן פה שאלני הדיין מהר"ב נר"ו במעשה הבא לידו שאחד שלח לאטרייא צעטילש לקימיסיאנט שלו באמשטרדם שיחליפם מחדש (והקומיסיאנט שכח או הזיד והעביר המועד ולא החליפם בחדשים. ועל ידי כך נפסדו כל הפתקות ששלח לידו היכי לדייני דייני להאי דינא. ואחרי שדן היעבץ בארוכה בדין שומר שפשע בשטרות כתב מכל מקום זכינו לדין דפושע בשמירת שטרות חייב כעל דבר שגופו ממון ... וכ"ש בהני דעדיפי משאר שטרות שאינן שוין להמכר לכל אדם. משא"כ באלו הפתקות שדמיהן קצובים ויש להם שער בשוק וחרפא זבינא. הו"ל כמזיק בידים וגרע מנגב או אבד בפשיעה. דכה"ג אפי' החולקין על הר"מ יודו בזה דפושע גמור הוי. ואף על פי שידענו שהפתקות הללו שהיו ראויין לזה (אם הי' נותן דמיהן. ונמכרו לאחרים) יצאו ובאו בלא כלום. (לפי שהן ניכרין וידועין בסימני מספרים שלהן) אעפ"כ צריך לשלם דמיהן כמו שהיו שוין להמכר בשוק. כי יוכל לטעון אנא למזבן להו בעינא. ואפי' תימא דהוא גברא דלא עביד אלא לזבוני לנפשיה. מצי אמר לתא דהך גברא ומזליה גרם. ואילמלי היו שלו. שמא היו עולים בשכר. וצ"ע אם יוכל לשלם לו (אחר שעבר מועד החדוש ועדיין לא היתה משיכת הלאטרייא) באחרים המצויין לקנות כי הרבה בני אדם אינם מקפידים על הסימן והציפרס דלאו איהו גרים. מ"מ איכא דקפדי ומסתברא דלאו קפידא. ותו צ"ע אם בתוך כך הוזל שער